

Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i skollagen. Därmed tillstyrker utskottet två motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen och avstyrker propositionen. Utskottet avstyrker övriga motionsyrkanden.

Den behandlade lagändring som utskottet avstyrker innebär ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och att ett estetiskt ämne införs i alla nationella program på gymnasieskolan.

Utskottet menar att regeringens förslag när det gäller grundläggande behörighet på yrkesprogram riskerar att få en mycket liten effekt och snarare leda till en försämrad genomströmning i gymnasieskolan på grund av högre arbetsbelastning för eleverna och att färre grundskoleelever väljer ett yrkesprogram. Förslaget kan också leda till färre sammanhållna skoldagar för eleverna då schemalaggningsen försvåras genom förslaget.

När det sedan gäller förslaget om att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan anser utskottet att de estetiska ämnena har en viktig roll att fylla i skolan. Förslaget innebär dock att gymnasiearbetets omfattning halveras. Utskottet delar här flera remissinstansers kritik av förslagets konsekvenser, bl.a. att gymnasiearbetets omfattning blir för liten för att fylla sina syften.

I betänkandet finns sex reservationer (S, M, SD, MP, C, V, L, KD), varav en reservation (S, MP, V) tillstyrker regeringens förslag till lag om ändring i skollagen.

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program.

Sju yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden.....	7
Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program.....	7
Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram	17
Yrkescollege.....	20
Lärlingsutbildning	22
Studie- och yrkesvägledning	25
Reservationer	30
1. Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, punkt 1 (S, MP, V) ...	30
2. Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram, punkt 2 (M, C, L, KD).....	32
3. Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram, punkt 2 (SD) ...	33
4. Yrkescollege, punkt 3 (M, C, L, KD)	34
5. Lärlingsutbildning, punkt 4 (M, C, L, KD)	34
6. Studie- och yrkesvägledning, punkt 5 (M, C, L, KD).....	35
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	37
Propositionen	37
Följdmotionerna	37
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	38

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program**

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 1 och

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 1 och avslår proposition 2017/18:184.

Reservation 1 (S, MP, V)

2. **Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram**

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 2 och

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 2.

Reservation 2 (M, C, L, KD)

Reservation 3 (SD)

3. **Yrkescollege**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 3.

Reservation 4 (M, C, L, KD)

4. **Lärlingsutbildning**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 4.

Reservation 5 (M, C, L, KD)

5. **Studie- och yrkesvägledning**

Riksdagen avslår motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 5.

Reservation 6 (M, C, L, KD)

Stockholm den 12 juni 2018

På utbildningsutskottets vägnar

Matilda Ernkrans

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Matilda Ernkrans (S), Christer Nylander (L), Erik Bengtzboe (M), Thomas Strand (S), Betty Malmberg (M), Caroline Helmersson Olsson (S), Stefan Jakobsson (SD), Michael Svensson (M), Håkan Bergman (S), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Elisabet Knutsson (MP), Maria Stockhaus (M), Gunilla Svantorp (S), Robert Stenkvist (SD), Daniel Riazat (V), Annika Eclund (KD) och Roza Güclü Hedin (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlar utskottet proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program och två följdmotioner som väckts med anledning av propositionen.

En redovisning av regeringens förslag till riksdagsbeslut och förslagen till riksdagsbeslut i motionerna finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag återges i bilaga 2.

Regeringen beslutade den 19 mars 2015 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå hur elevens rättighet att läsa de kurser som leder till grundläggande behörighet till högskolan kan stärkas. Utredaren gavs även i uppdrag att föreslå hur alla nationella program i gymnasieskolan kan innefatta ett estetiskt ämne (dir. 2015:31). Utredningen, som antog namnet Gymnasieutredningen (U 2015:01), överlämnade i oktober 2016 betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77). Betänkandet har remitterats. Med utgångspunkt från utredningens förslag och remissutfallet har en promemoria, Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program (U2017/03537/GV), utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) och remitterats. Under den fortsatta beredningen har Skolverket fått yttra sig över ett utkast till lagrådsremiss.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran.

En skrivelse från Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor har inkommit till utskottet i ärendet (dnr 1757-2017/18).

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändringar i skollagen (2010:800).

Det första förslaget innebär att kurser som ger grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå ska ingå i alla nationella yrkesprogram i gymnasieskolan. För att det ska vara möjligt utan att minska yrkesförberedelsen ska också programmets omfattning utökas, både när det gäller gymnasiepoäng och garanterad undervisningstid.

Det ska dock vara möjligt att välja bort de högskoleförberedande kurserna. Regeringen bedömer att detta kan göra programmen mer attraktiva för elever som inte har bestämt sig för om de vill studera vidare efter gymnasieskolan eller inte. Elever på yrkesprogram har visserligen redan i dag rätt att läsa de behörighetsgivande kurserna, men det fungerar inte alltid i praktiken.

Regeringen bedömer att detta kan ha bidragit till att andelen elever som väljer ett yrkesprogram har minskat under flera år.

Det andra förslaget är att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan. Ämnet ska omfatta 50 gymnasiepoäng. Gymnasiearbetet ska också omfatta 50 gymnasiepoäng, i stället för som i dag 100 gymnasiepoäng.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019 och tillämpas första gången på utbildning som påbörjas höstterminen 2019.

Utskottets överväganden

Inledning

Betänkandet är disponerat så att utskottet inleder med att i det första avsnittet behandla motionsyrkanden med förslag om att riksdagen ska avslå regeringens proposition. I de följande fyra avsnitten behandlas motionsyrkanden som samtliga innehåller förslag om tillkännagivanden till regeringen i frågor som anknyter till lagförslaget.

Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår de föreslagna bestämmelserna om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program. Därmed bifalls två motionsyrkanden, och propositionen avslås.

Jämför reservation 1 (S, MP, V).

Propositionen

Alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som ger grundläggande behörighet till högskolan

Regeringen föreslår att alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Yrkesprogrammen ska därför utökas med ytterligare kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. att den svenska ekonomin utvecklas väl men hålls tillbaka av att företag inte hittar den arbetskraft som de söker. Enligt Rekryteringsenkäten 2016 (Svenskt Näringsliv, mars 2016) angav drygt vart fjärde företag att svårigheterna att rekrytera förhindrade en planerad expansion. Utmaningarna beskrivs även i Arbetsförmedlingens rapport *Var finns jobben? Bedömning för 2017*. Rapporten ger flera exempel på bristyrken som gymnasieskolans yrkesprogram utbildar för, bl.a. kockar, kallskänkor, VVS-montörer, byggnads- och ventilationsplåtslagare, installations- och serviceelektriker samt undersköterskor. Att förbättra kompetensförsörjningen ger långsiktiga positiva konsekvenser för statens inkomster. Förbättrad kompetensförsörjning kan bidra till att företag kan expandera och därmed producera fler varor och

tjänster. Ökad produktion leder i sin tur till ökade skatteintäkter för staten och större möjligheter för staten att investera i den gemensamma välfärden.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har i en studie av ungdomars inträde på arbetsmarknaden under perioden 1985 till 2003 analyserat skillnaderna mellan elever från yrkesprogram och elever från högskoleförberedande program (rapport 2007:18). IFAU konstaterar att inträdet på arbetsmarknaden går snabbare för elever från yrkesprogram än för elever som gått ett högskoleförberedande program utan att studera vidare. Elever som direkt efter ett högskoleförberedande program vill börja arbeta riskerar alltså att vara sämre förberedda för arbetslivet än om de valt ett yrkesprogram.

Elever som väljer ett yrkesprogram som också ger grundläggande behörighet till högskoleutbildning kommer att ha dels yrkeskunskaper som kan underlätta etableringen på arbetsmarknaden, dels grundläggande behörighet till högre utbildning. Därmed minskar risken för arbetslöshet och bidragsberoende. En snabbare etablering på arbetsmarknaden kan också bidra till att minska statens utgifter för arbetslöshet.

Regeringen anser att elever på yrkesprogrammen bör ges bättre möjligheter att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet. Elever ska kunna känna sig säkra på att de håller dörren öppen för fortsatta studier även efter ett yrkesprogram. Därför föreslår regeringen att alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. De kurser som programmen behöver utökas med för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet är kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska. Regeringen bedömer att förslaget kommer att öka yrkesprogrammets attraktionskraft. Ett stort antal remissinstanser delar regeringens bild av att möjligheterna till vidare studier behöver stärkas för att höja yrkesprogrammets attraktionskraft. Många av dem lyfter fram att ungdomar föredrar utbildningar som erbjuder många valmöjligheter.

Elever på yrkesprogram har redan i dag rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå, antingen som individuellt val eller som utökad program. Enligt Gymnasieutredningen (dir. 2015:31, SOU 2016:77) har det visat sig vara svårt för många att realisera denna rättighet i praktiken, t.ex. på grund av schemakrockar i samband med arbetsplatsförlagt lärande. Detta leder till att många elever väljer bort de kurser som ger grundläggande behörighet. Regeringens förslag, att behörighetsgivande kurser som utgångspunkt ska ingå i yrkesprogrammen, kommer att medföra att skolorna på ett tidigare stadium måste ta tag i dessa typer av planeringsproblem. Därmed ökar elevernas faktiska möjligheter att läsa de kurser som behövs för att de ska uppnå grundläggande behörighet.

Regeringen menar vidare att det är viktigt att yrkeskurserna även framöver får stort utrymme på yrkesprogrammen och konstaterar att förslaget inte innebär att dessa kurser minskar i omfattning utan att yrkesprogrammets omfattning ska öka. Yrkesprogrammen kommer alltså även i fortsättningen att

utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning. Regeringen anser mot denna bakgrund att förslaget inte innebär någon devalvering av yrkeskunnandet. Förslaget att inkludera kurserna för grundläggande behörighet innebär enligt regeringens mening i stället att yrkesprogrammen som helhet förstärks.

Regeringen anser att förslaget stärker individen på flera sätt: fler möjligheter öppnas i gymnasieskolan, vägen till högre utbildning blir tydligare, individen rustas för ett framtida arbetsliv med ökade möjligheter till karriärväxling och individen ges bättre förutsättningar att bli en aktiv samhällsmedborgare.

Yrkesprogrammets omfattning utökas upp till 2 800 gymnasiepoäng

Regeringen föreslår att yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska utökas till 2 700 gymnasiepoäng och övriga yrkesprogram ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. följande. För att säkra elevens rätt att både läsa kurser som ger grundläggande behörighet och fördjupa sig i sitt yrkeskunnande föreslås att yrkesprogrammets omfattning ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng. Utökningen föreslås också gälla yrkesprogram med avvikelser som exempelvis särskilda varianter, utbildningar med egna examensmål och nationellt godkända idrottsutbildningar enligt 5 kap. gymnasieförordningen (2010:2039).

De nationella programmen i gymnasieskolan är uppbyggda enligt en viss struktur, och vissa ämnen är gemensamma för alla nationella program. Dessa benämns gymnasiegemensamma ämnen. Varje nationellt program har också en programgemensam del med kurser som alla elever på respektive program läser. Dessa kurser ger programmen deras olika karaktärer. På hotell- och turismprogrammet ingår 100 poäng engelska i den programgemensamma delen av yrkesmässiga skäl. På motsvarande sätt ingår 100 poäng svenska eller svenska som andraspråk i den programgemensamma delen av barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet. Därför är det tillräckligt att utöka dessa tre program till 2 700 gymnasiepoäng.

Vidare ska dagens möjligheter för elever att läsa kurser för grundläggande behörighet som individuellt val kvarstå trots de brister med dagens system som beskrivits ovan. Möjligheten för huvudmän att erbjuda elever att läsa dessa kurser inom ramen för programfördjupningen ska också finnas kvar. Därmed kommer även dagens möjligheter att uppnå grundläggande behörighet inom ramen för 2 500 gymnasiepoäng att finnas kvar. Det ska dock vara elevens eget val om han eller hon vill använda det individuella valet eller programfördjupningen till att läsa kurser som ger grundläggande behörighet eller till andra kurser som huvudmannen erbjuder. En stor majoritet av remissinstanserna har ställt sig bakom detta förslag.

Även om yrkesprogrammets omfattning enligt förslaget ska utökas till att omfatta fler gymnasiepoäng kommer kraven för en yrkesexamen inte att höjas jämfört med nu gällande bestämmelser. För att få en examen från gymnasieskolan krävs att en elev har betyg från en utbildning som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng, varav 2 250 ska vara godkända betyg. För examen krävs också att eleven har godkända betyg på vissa specifika kurser. För att en elev på ett yrkesprogram ska få en examen behöver eleven ha godkända betyg på en eller flera kurser i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik om sammanlagt 100 gymnasiepoäng i varje ämne och gymnasiearbetet. Dessutom ska eleven ha godkända betyg på kurser inom de programgemensamma ämnena med 400 poäng (16 kap. 26 och 27 §§ skollagen [2010:800] och 8 kap. 4–6 §§ gymnasieförordningen [2010:2039]).

I skollagen anges under rubriken Utbildningens längd att de nationella programmen är avsedda att genomgå på tre läsår. Huvudmannen får dock besluta att utbildningen får fördelas på längre tid än tre läsår. Skolverket kan också ge huvudmannen tillstånd att besluta att en utbildning får fördelas på kortare tid än tre läsår (16 kap. 15 §). Under rubriken Utbildningens omfattning och garanterad undervisningstid anges att utbildningen på nationella program ska bedrivas som heltidsstudier (17 §). Omfattningen av studierna på nationella program anges i gymnasiepoäng, och utbildningens omfattning framgår av en poängplan i bilaga 2 till skollagen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om poängplanen (19 och 20 §§). Av bilagan framgår att alla nationella program i dag omfattar 2 500 gymnasiepoäng. Huvudmannen har dock möjlighet att besluta om utökat eller reducerat program för en enskild elev. Gymnasiepoäng definieras i gymnasieförordningen som ett mått på studieomfattningen av en kurs i gymnasieskolan eller gymnasiearbetet (1 kap. 3 § gymnasieförordningen). Regeringens förslag innebär inte någon ändring i detta avseende. Förslaget syftar inte till att ändra innehåll eller omfattning i gymnasieprogrammets ämnen, och gymnasiepoäng ska även fortsättningsvis vara ett mått på studiers omfattning.

Elever på yrkesprogram ska få välja bort kurser som ger grundläggande behörighet

Regeringen föreslår att en elev på ett yrkesprogram ska få välja bort vissa kurser som krävs för att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.

En behörighetsgivande kurs i svenska eller svenska som andraspråk om 100 gymnasiepoäng på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet samt en behörighetsgivande kurs i engelska om 100 gymnasiepoäng på hotell- och turismprogrammet ska flyttas från den programgemensamma delen till den gymnasiegemensamma delen.

Elever på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska få välja bort 100 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 100 gymnasiepoäng engelska. På hotell- och turismprogrammet ska eleverna få välja bort 200 poäng svenska eller svenska som andraspråk. Elever på övriga program ska få välja bort 200 poäng svenska eller svenska som andraspråk och 100 poäng engelska.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. att av de elever som slutfört gymnasieskolan våren 2017 med examen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng hade 31,5 procent läst ett utökat program (Skolverket, Uppföljning av gymnasieskolan 2018). Elever som går ett utökat program har fler kurser i sin individuella studieplan än vad som normalt ingår i ett nationellt program. Det är vanligare att elever på yrkesprogram läser ett utökat program jämfört med elever på högskoleförberedande program. Att ett stort antal elever på yrkesprogrammen väljer att läsa utökat ett program visar att många elever på dessa program har vilja och förmåga att läsa mer än 2 500 gymnasiepoäng.

Regeringen anser att elever har olika mål med sin utbildning och att det är ett viktigt skäl till att det ska vara möjligt att välja bort de kurser som ger grundläggande behörighet. Därigenom kan de elever som så önskar fullt ut koncentrera sig på att förbereda sig för arbetslivet. Flera remissinstanser delar uppfattningen att elever som inte har målet att studera vidare på högskola ska kunna välja bort de kurser som ger grundläggande behörighet.

Regeringen anser vidare att elever bör ha en möjlighet att välja bort behörighetsgivande kurser även av det skälet att studiemisslyckanden och stress inte ska öka. Regeringen bedömer att möjligheten för eleverna att välja bland alternativa studieupplägg sannolikt påverkar deras studiemotivation positivt.

Elevernas garanterade undervisningstid utökas

Regeringen föreslår att den garanterade undervisningstiden för eleverna på yrkesprogram ska utökas i proportion till programmens ökade omfattning. För elever som väljer bort kurser som krävs för att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, ska den garanterade undervisningstiden minskas i motsvarande omfattning.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. att den garanterade undervisningstiden för elever på yrkesprogrammen i dag är 2 430 timmar. Regeringen föreslår att den garanterade undervisningstiden för eleverna på yrkesprogram ska utökas i proportion till programmens ökade omfattning. Det innebär att den garanterade undervisningstiden för elever som läser 2 800 gymnasiepoäng blir 2 720 timmar. För elever som läser 2 700 gymnasiepoäng blir den garanterade undervisningstiden 2 625 timmar.

I dag är den garanterade undervisningstiden för högskoleförberedande program 2 180 timmar. Förslaget om en utökning av undervisningstiden för yrkesprogrammen innebär att skillnaden i garanterad undervisningstid mellan programtyperna ökar ytterligare.

Regeringen konstaterar att om den garanterade undervisningstiden inte utökas på det sätt som föreslås skulle det innebära negativa konsekvenser för eleverna på yrkesprogrammen. De elever på yrkesprogrammen som inte väljer bort att läsa de behörighetsgivande kurserna skulle då i genomsnitt få färre undervisningstimmar per kurs jämfört med vad eleverna på yrkesprogrammen får i dag. Detta skulle enligt regeringens bedömning göra det svårt för dessa elever att nå målen. Regeringen konstaterar också att elever på högskoleförberedande program, efter beslut av rektorn, har möjlighet att läsa ett utökat program och därigenom utöka sin garanterade undervisningstid. Detta är möjligt om eleven på ett tillfredsställande sätt kan antas genomföra såväl kurserna på den ordinarie studievägen som de frivilliga kurserna (4 kap. 23 § gymnasieförordningen). Mot denna bakgrund anser regeringen att den ökade skillnaden i undervisningstid mellan de olika programtyperna är motiverad.

Omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande i lärlingsutbildningen ska inte ändras

Regeringen föreslår att vid beräkningen av hur stor del av den gymnasiala lärlingsutbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska man bortse från sådana kurser som krävs för att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och som eleverna får välja bort.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. följande. I propositionen föreslås att de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå ska ingå i alla yrkesprogram. För att inte tränga undan viktiga yrkeskurser föreslås att programmets omfattning utökas med 200 gymnasiepoäng på barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet och med 300 gymnasiepoäng på övriga yrkesprogram. Yrkesprogrammen ökar därmed i omfattning till 2 700 respektive 2 800 gymnasiepoäng. Om halva utbildningen ska förläggas till en arbetsplats innebär det att omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande ökar från 1 250 till 1 350 eller 1 400 gymnasiepoäng för elever som inleder lärlingsutbildningen i årskurs 1. Avsikten med förslagen om grundläggande behörighet inom ramen för upp till 2 800 gymnasiepoäng är dock inte att ändra omfattningen av arbetsplatsförlagt lärande i lärlingsutbildningen. Därför föreslås att man vid beräkningen av hur stor del av den gymnasiala lärlingsutbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska bortse från sådana kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och som eleverna får välja bort.

Ytterligare föreskrifter ska få meddelas

Regeringen föreslår att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela ytterligare föreskrifter om sådana kurser som krävs

för att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå och som eleverna får välja bort.

Ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan

Regeringen föreslår att ett estetiskt ämne som omfattar 50 gymnasiepoäng ska ingå bland de gymnasiegemensamma ämnena i alla nationella program i gymnasieskolan, utom i det estetiska programmet. Ämnet ska heta estetiska uttryck.

På det estetiska programmet ska omfattningen av karaktärsämnena ökas från 1 050 till 1 100 gymnasiepoäng.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. att skapande och praktisk-estetiska inslag i utbildningen ger eleverna möjlighet att utveckla förmågan att kommunicera med estetiska uttrycksmedel. Estetiska ämnen kompletterar gymnasieskolans breda bildningsuppdrag genom att eleverna blir mer förtrogna med konstnärliga och estetiska uttryck. Utöver detta pekar flera remissinstanser på de estetiska ämnenas positiva effekter för elevernas kunskapsutveckling i andra ämnen och deras förståelse för omvärlden.

Kärnämnet estetisk verksamhet togs bort i samband med gymnasireformen 2011. Samtidigt infördes en rätt för alla elever att läsa minst en estetisk kurs som individuellt val. Gymnasieutredningen konstaterade i sitt betänkande (SOU 2016:77) att sedan 2011 får majoriteteten av gymnasieungdomarna mindre estetisk kunskap i gymnasieskolan än före 2011. Denna bild bekräftas av Skolverkets uppföljning. Bland avgångselever med examen eller studiebevis om minst 2 500 gymnasiepoäng var det läsåret 2016/17 exempelvis endast ca 2 procent av eleverna på bygg- och anläggningsprogrammet som läst en kurs i något av de estetiska ämnena bild, fotografisk bild, dans, teater eller musik. På vård- och omsorgsprogrammet var motsvarande andel knappt 5 procent. På det högskoleförberedande naturvetenskapliga programmet hade ca 13 procent av eleverna läst en kurs i något av de estetiska ämnena bild, fotografisk bild, dans, teater eller musik.

Det är enligt regeringens mening olyckligt att andelen elever som läser ett estetiskt ämne har minskat så kraftigt sedan ämnet estetisk verksamhet togs bort. Regeringen menar att det mot denna bakgrund är viktigt att stärka alla gymnasieelevers möjligheter att utveckla sina estetiska förmågor genom ett estetiskt ämne i gymnasieskolan.

Ett estetiskt ämne är enligt regeringen viktigt för både kreativitet och bildning. Gymnasieutredningen hänvisar i sitt betänkande till en forskningssammanställning från 2006 (The Wow Factor – Global Research Compendium on the impact of the Arts in Education. Bamford A). Utredningen konstaterar att sammanställningen bl.a. visar att estetiska och konstnärliga uttryck påverkar elevers lärande i positiv riktning. Undervisning med tydliga inslag av estetik och kreativitet förbättrar inlärningen, framför allt läs- och skrivinlärning men också när det gäller matematik, förmågan till

kritiskt tänkande och språk. Eleverna mår bättre och får ofta en mer positiv inställning till skola och lärande. Enligt sammanställningen är dock hög kvalitet på undervisningen en förutsättning för de positiva effekterna.

Ett estetiskt ämne på alla nationella program kan enligt regeringens mening väl motiveras med hänvisning till de positiva effekter som beskrivits ovan. Utöver detta har ett estetiskt ämne även ett värde i sig självt genom att det bidrar till att utveckla elevers förmåga att kommunicera med estetiska uttrycksmedel. Enligt Europaparlamentets och rådets rekommendation om åtta nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG) är den åttonde kompetensen kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer. Att utbildningen i gymnasieskolan ger alla elever en reell möjlighet att utveckla kulturell medvetenhet och att utveckla förmåga till estetiska uttryck är enligt regeringen viktigt.

Gymnasiearbetets omfattning ska minskas

Regeringen föreslår att gymnasiearbetets omfattning ska minskas från 100 gymnasiepoäng till 50 gymnasiepoäng.

De skäl som regeringen anger för sitt förslag är bl.a. följande. För att införandet av ett estetiskt ämne inte ska öka elevernas arbetsbelastning och stress med risk för sämre genomströmning som följd föreslås att omfattningen av gymnasiearbetet minskas från 100 till 50 gymnasiepoäng. Därmed kan både det estetiska ämnet och gymnasiearbetet i omfattning jämföras med vissa av yrkesprogrammets gymnasiegemensamma ämnen, t.ex. historia, naturkunskap och religionskunskap. Trots att omfattningen minskar kommer gymnasiearbetet även i fortsättningen att vara ett krav för gymnasieexamen. Regeringen anser att det kan övervägas om kraven för gymnasiearbetet behöver förtydligas, t.ex. i examensmålen eller på annat sätt.

Regeringen bedömer dock att det även genom ett mindre omfattande gymnasiearbete är möjligt för eleverna att visa att de har uppnått de kunskaper de behöver för fortsatta studier eller arbete. Detta gäller såväl för elever på yrkesprogrammen som för elever på de högskoleförberedande programmen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 januari 2019. De ska tillämpas första gången på utbildning som påbörjas höstterminen 2019. Äldre bestämmelser i lagen ska fortfarande gälla för utbildning som påbörjats före höstterminen 2019.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 1 begärs att riksdagen avslår proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program. Motionärerna framhåller bl.a. att förslaget om

grundläggande behörighet på yrkesprogram riskerar att få en mycket liten effekt och snarare leda till en försämrad genomströmning i gymnasieskolan på grund av högre arbetsbelastning för eleverna då programmets omfattning ökar med upp till 300 gymnasiepoäng och att färre grundskoleelever väljer ett yrkesprogram. Förslaget kan också leda till färre sammanhållna skoldagar för eleverna då schemalaggningen försvåras genom förslaget. När det sedan gäller förslaget om att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan anser motionärerna att de estetiska ämnena har en viktig roll att fylla i skolan. Förslaget innebär dock att gymnasiearbetets omfattning halveras. Motionärerna framhåller flera remissinstansers kritik av förslagens konsekvenser, bl.a. att gymnasiearbetets omfattning blir för liten för att fylla sina syften. Vidare är gymnasiearbetet enligt motionärerna ett viktigt verktyg för att säkerställa att utbildningarna svarar mot arbetsmarknadens krav.

I motion 2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 1 begärs att riksdagen avslår proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program. Enligt motionärerna är regeringens förslag om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram fel väg att gå för att öka attraktiviteten hos yrkesprogrammen. Förslaget om att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan är vidare en felaktig prioritering enligt motionärerna. Det är viktigare att eleverna fokuserar på att läsa viktiga gymnasiegemensamma ämnen och kurser för att få högskolebehörighet. Den nuvarande omfattningen av gymnasiearbetet ska enligt motionärerna kvarstå.

Utskottets ställningstagande

När det gäller förslaget om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram kan utskottet konstatera att alla elever på gymnasieskolans yrkesprogram redan i dag har möjlighet att läsa in grundläggande högskolebehörighet. Regeringens förslag riskerar därför att få en mycket liten effekt och snarare leda till dels en försämrad genomströmning i gymnasieskolan på grund av högre arbetsbelastning, dels att färre grundskoleelever väljer ett yrkesprogram. Utformningen av förslaget, som innebär att yrkesprogrammets omfattning utökas med upp till 300 gymnasiepoäng jämfört med de högskoleförberedande programmen, riskerar att leda till att fler elever väljer ett högskoleförberedande program i stället för ett yrkesprogram. Det är ett scenario som flera remissinstanser påtalat, bl.a. Sveriges elevråd – SVEA, som i sitt remissvar framhåller att det kan bli svårare att väcka intresse för gymnasieutbildningen hos elever som inte är så studiemotiverade.

En annan farhåga med förslaget är att det kan leda till färre sammanhållna skoldagar, vilket kan öka risken för otillåten frånvaro och avhopp, eftersom schemalaggningen av de kurser som ger grundläggande högskolebehörighet kommer att behöva bestämmas från utbildningens start. Detta påverkar både

elever som väljer att inte läsa de extra kurserna för att få högskolebehörighet och elever som avstår från dessa kurser. För en elev som väljer bort högskolebehörigheten kommer undervisningsfria timmar att uppstå, vilket enligt all forskning och erfarenhet ökar risken för otillåten frånvaro. För elever som väljer att läsa in de extra kurser som krävs för högskolebehörighet finns risken att kurserna schemaläggs i anslutning till de tider då eleverna ska genomföra sitt arbetsplatsförlagda lärande. Eftersom det arbetsplatsförlagda lärandet ofta ligger långt bort från skolan med begränsade pendlingsmöjligheter innebär denna inbyggda schemakrock en ökad risk för att eleven väljer bort närvaron på kursen. Mot denna bakgrund anser utskottet att propositionens förslag om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram inte ska genomföras.

När det sedan gäller förslaget om att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan och att gymnasiearbetets omfattning ska minskas till hälften vill utskottet anföra följande. Sverige är ett av världens mest kreativa länder. Vi har en rik flora av internationellt framgångsrika företag, tjänster, produkter, formgivare, modedesigner, artister, skådespelare och filmskapare. Det ska vi självfallet vara stolta över och förvalta väl. Ett uttryck för detta är ett stort fokus på de estetiska ämnena i den svenska grundskolan. Ämnena musik, bild och slöjd omfattar i grundskolans timplan 790 timmar. Det är ungefär lika många timmar som eleverna får i de naturorienterade ämnena och teknikämnet tillsammans. Därutöver har grundskoleeleverna möjlighet att fördjupa sina kunskaper inom de estetiska ämnena inom ramen för ämnet elevens val som omfattar 382 timmar. Det finns därför i grunden en stor samsyn i frågan om kulturens och de estetiska ämnenas viktiga roll i skolan.

Flera remissinstanser har emellertid invändningar mot regeringens förslag att införa ett obligatoriskt estetiskt ämne i gymnasieskolan när gymnasiearbetets omfattning föreslås halveras till följd av förslaget. Skolverket, som avstyrker förslaget att minska gymnasiearbetets omfattning, skriver i sitt remissvar att "ett gymnasiearbete om 50 gymnasiepoäng har en för liten omfattning för att fylla sina syften". På liknande sätt argumenterar flera andra remissinstanser. En annan remissinstans som avstyrker förslaget att minska omfattningen av gymnasiearbetet menar att det är ett viktigt verktyg för att säkerställa att utbildningarna svarar mot arbetsmarknadens krav. Vidare anser en remissinstans att ett estetiskt ämne inte bör införas då det finns möjligheter att hitta kopplingar till estetiska uttryck inom gymnasiets karaktärsämnen. Utskottet instämmer i denna kritik. Gymnasiearbetets syfte är att eleverna ska knyta ihop sina studier på programmet och visa att de är förberedda för yrkesliv eller högskolestudier. Att eleverna får goda förutsättningar för att förbereda, genomföra och slutföra sitt arbete är av största vikt för att gymnasiearbetet ska vara meningsfullt. Att reducera gymnasiearbetets omfattning med hälften, till förmån för ett obligatoriskt estetiskt ämne, försämrar förutsättningarna för eleverna att genomföra gymnasiearbetet. Mot denna bakgrund anser utskottet att propositionens

förslag om att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan och att gymnasiearbetets omfattning ska minska till hälften inte ska genomföras.

Utskottet föreslår mot bakgrund av det som anförs ovan att riksdagen avslår regeringens förslag om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program. Därmed tillstyrks motionerna 2017/18:4092 (L, M, C, KD) yrkande 1 och 2017/18:4030 (SD) yrkande 1 och propositionen avstyrks.

Utskottet övergår nu till att under särskilda rubriker behandla de motionsyrkanden som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslagen.

Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om grundläggande högskolebehörighet på gymnasieskolans yrkesprogram.

Jämför reservation 2 (M, C, L, KD) och 3 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 2 begärs att alla nationella program ska kunna erbjuda högskolebehörighet. På yrkesprogram ska högskolebehörighet inte vara obligatoriskt men möjligt att välja till.

I motion 2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 2 efterfrågas ökade möjligheter för elever på yrkesprogrammen att läsa in högskolebehörighet. Motionärerna vill därför, i likhet med Skolverket, tillföra 100 gymnasiepoäng till det individuella valet genom att utöka samtliga yrkesprogram.

Propositionen

Bakgrund och gällande rätt

Elever på yrkesprogram har i dag rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå, antingen som individuellt val eller som utökat program.

Gymnasireformen som genomfördes 2011 (Gy 11) innebar att samtliga nationella program kategoriserades som antingen yrkesprogram eller högskoleförberedande program. Utbildningen på yrkesprogram syftar till en yrkesexamen medan utbildningen på högskoleförberedande program syftar till en högskoleförberedande examen (16 kap. 27 och 28 §§ skollagen [2010:800]).

Omfattningen av studierna på nationella program anges i gymnasiepoäng (16 kap. 19 § skollagen). De nationella programmen omfattar 2 500 gymnasiepoäng.

Reformen innebär att tiden till fördjupning i yrkesämnen i yrkesprogrammen utökades något, dels genom att omfattningen av ämnena samhällskunskap och svenska reducerades med 50 respektive 100 gymnasiepoäng, dels genom att estetisk verksamhet togs bort. Samtidigt infördes ämnet historia med 50 gymnasiepoäng. Detta innebär att yrkesprogrammen vanligtvis endast innehåller 100 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 100 gymnasiepoäng engelska. Samtidigt höjdes kraven för grundläggande behörighet till högskolan med 100 gymnasiepoäng i svenska eller svenska som andraspråk och 100 gymnasiepoäng i engelska. Totalt krävs alltså numera 300 gymnasiepoäng svenska eller svenska som andraspråk och 200 gymnasiepoäng engelska för sådan behörighet (7 kap. 5 § högskoleförordningen [1993:100] och 16 kap. 28 § skollagen).

Elever på nationella program kan få läsa fler kurser än vad som ryms inom de 2 500 gymnasiepoäng programmen omfattar. Det kallas utökat program. Vanligen krävs då ett särskilt beslut av rektorn, som först måste bedöma om eleven kan antas klara av att läsa mer än 2 500 gymnasiepoäng. Elever på yrkesprogram har dock rätt att utan särskilt beslut av rektorn läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet som utökat program (4 kap. 23 § gymnasieförordningen [2010:2039]).

En annan möjlighet att läsa kurser som krävs för grundläggande behörighet är att använda det individuella valet, som omfattar 200 gymnasiepoäng vilket regleras i bilaga 3 till skollagen. Inom det individuella valet har eleverna också rätt att välja en kurs i idrott och hälsa och minst en kurs i estetiska ämnen. Ofta finns dessutom möjlighet att läsa yrkeskurser. Vilka kurser som ska erbjudas som individuellt val, utöver vad som angetts ovan, beslutas av huvudmannen (4 kap. 7 § gymnasieförordningen).

Majoriteten av yrkesprogrammen innehåller inte kurserna svenska 2 och 3 eller svenska som andraspråk 2 och 3 eller engelska 6 i sitt grundupplägg. Dessa kurser krävs för att eleverna ska få grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. I de båda yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet är det dock obligatoriskt med 100 gymnasiepoäng i kursen svenska 2 alternativt kursen svenska som andraspråk 2. I yrkesprogrammet hotell- och turismprogrammet är kursen engelska 6 obligatorisk med 100 gymnasiepoäng. Elever på dessa tre program behöver därför bara välja att läsa 200 extra gymnasiepoäng för att uppnå grundläggande behörighet. Det betyder att eleverna på dessa tre program kan läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet inom ramen för det individuella valet. Elever på övriga yrkesprogram som vill ha högskolebehörighet måste utöver att använda det individuella valet läsa ett utökat program, om inte huvudmannen väljer att erbjuda en

behörighetsgivande kurs som s.k. programfördjupning (4 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen).

Propositionens förslag

I propositionen föreslås att alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Yrkesprogrammen ska därför utökas med ytterligare kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska. Vidare föreslås att yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska utökas till 2 700 gymnasiepoäng och övriga yrkesprogram ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng (prop. 2017/18:184 s. 15–27).

Skolverkets förslag och regeringens syn på förslaget

I propositionen redogörs även för ett alternativt förslag från Skolverket. Enligt Skolverket skulle myndighetens förslag innebära att elevers möjlighet att läsa kurser för grundläggande behörighet stärks utan att programmets omfattning behöver utökas i samma utsträckning. Myndigheten föreslår att samtliga program utökas genom att ytterligare 100 gymnasiepoäng tillförs det individuella valet. Dessutom föreslår myndigheten att den garanterade undervisningstiden utökas i motsvarande omfattning. Enligt Skolverket skulle den grundläggande behörigheten därmed rymmas inom det individuella valet på alla yrkesprogram. Regeringen kan konstatera att möjligheten att läsa kurser för grundläggande behörighet inom det individuella valet har funnits sedan reformen genomfördes 2011. Trots att det i dag finns möjlighet att använda det individuella valet har intresset för yrkesutbildning minskat. Dessutom har Skolinspektionen och Gymnasieutredningen uppmärksammat att elever möter praktiska hinder när de inom dagens system vill läsa kurser för grundläggande behörighet. Vidare innebär kraven för anställningsbarhet inom vissa branscher att eleverna måste läsa så många yrkeskurser att de i praktiken inte har möjlighet att använda det individuella valet och programfördjupningen för att läsa behörighetsgivande kurser. Gymnasieutredningen har bedömt att detta är fallet för ett tredtiotal av de totalt knappt 170 yrkesutgångarna inom yrkesprogrammen. Enligt regeringens mening är därför en utökning av det individuella valet med 100 gymnasiepoäng inte en tillräckligt kraftfull åtgärd för att stärka elevernas rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet (prop. 2017/18:184 s. 22–23).

Utskottets ställningstagande

När det gäller yrkanden om att alla nationella program ska kunna erbjuda högskolebehörighet och att samtliga yrkesprogram utökas genom att

ytterligare 100 gymnasiepoäng tillförs det individuella valet vill utskottet anföra följande.

Elever på yrkesprogram har i dag rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå, antingen som individuellt val eller som utökat program. När det gäller den nuvarande regleringen kan utskottet konstatera att det finns flera praktiska hinder som försvårar för elever på yrkesprogram att läsa kurser som ger grundläggande behörighet. Bland annat har Gymnasieutredningen (SOU 2016:77) uppmärksammat att kraven för anställningsbarhet inom vissa branscher innebär att eleverna måste läsa så många yrkeskurser att de i praktiken inte har möjlighet att använda det individuella valet och programfördjupningen för att läsa behörighetsgivande kurser. Vidare har Skolinspektionen uppmärksammat att elever som vill läsa kurser för grundläggande behörighet även kan möta praktiska problem på grund av brister i skolornas planering, exempelvis schemakrockar. Det finns exempel på att elever som har arbetsplatsförlagt lärande samtidigt är schemalagda för undervisning på skolan i kurser som ger grundläggande behörighet (Undervisning på yrkesprogram, rapport 2014:05). Det är delvis mot denna bakgrund regeringens förslag om att det ska bli lättare att få grundläggande behörighet på ett yrkesprogram i den nu aktuella propositionen ska ses.

I det sammanhanget har Skolverket lämnat ett förslag om att elevers möjlighet att läsa kurser för grundläggande behörighet stärks utan att programmets omfattning behöver utökas i samma utsträckning. Myndigheten föreslår att samtliga program utökas genom att ytterligare 100 gymnasiepoäng tillförs det individuella valet. Dessutom föreslår myndigheten att den garanterade undervisningstiden utökas i motsvarande omfattning. Utskottet anser i likhet med regeringen att Skolverkets förslag inte är en tillräckligt kraftfull åtgärd för att stärka elevernas rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet.

Utskottet ser mot den bakgrunden behov av att vidta åtgärder men inte på det sätt som motionärerna föreslår. Därmed avstyrks motionerna 2017/18:4030 (SD) yrkande 2 och 2017/18:4092 (L, M, C, KD) yrkande 2.

Yrkescollege

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att öka antalet utbildningar på yrkescollege.

Jämför reservation 4 (M, C, L, KD).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 3 föreslås att antalet utbildningar på yrkescollege ska utökas. Enligt

motionärerna ska yrkesprogrammen i gymnasieskolan utformas i nära samverkan med branscherna, gärna i form av yrkescollege, och innehålla omfattande arbetsplatsförlagt lärande.

Bakgrund och gällande rätt

Samverkan mellan arbetsmarknadens branschorganisationer och utbildningsanordnare när det gäller gymnasieskolans yrkesprogram kan ske dels i reglerad form, i nationella och lokala programråd, dels i former som inte är reglerade i författningar eller inskrivna i skolans styrdokument. När det gäller de sistnämnda formerna kan följande sägas.

Inom alla gymnasieskolans yrkesprogram förekommer någon form av kvalitetssäkring av utbildningen från branschorganisationer som vill trygga sin framtida kompetensförsörjning. Kvalitetssäkringen sker i samverkan mellan arbetsmarknadens parter och utbildningssystemet. Den kan ta sig olika former beroende på yrkesområdets behov och förutsättningar. Samverkansmodellerna kan innefatta certifiering av huvudmän och gymnasieskolor, yrkesprov för elever, stödmaterial för arbetsplatsförlagt lärande m.m. Oavsett form är det främsta syftet att öka utbildningens kvalitet och attraktionskraft. De modeller för samverkan mellan arbetsmarknadens branschorganisationer och utbildningssystemet som finns är inte reglerade i författningar eller inskrivna i skolans styrdokument. Det handlar om en frivillig samverkan mellan arbetsmarknadens parter och utbildningssystemet som är grundad i ett gemensamt intresse att säkra utbildningens kvalitet. Exempel på samverkansmodeller är teknikcollege, Hantverksrådets gesällbrev och vård- och omsorgcollege (SOU 2015:97 s. 157 och 160).

Genom förordningen (2014:375) om statsbidrag för utveckling av lärande på arbetsplatser och regionala stödfunktioner för yrkesutbildning kan statsbidrag sökas hos Skolverket för att stimulera yrkescollege och liknande samverkansmodeller och sprida dem till fler branscher.

Utskottets ställningstagande

Samverkan mellan arbetsmarknadens branschorganisationer och utbildningsanordnare är enligt utskottet en förutsättning för att garantera en yrkesutbildning av god kvalitet och att arbetslivets krav på rätt utbildad arbetskraft kan tillgodoses. Samverkan kan ske dels i reglerad form, i nationella och lokala programråd, dels i former som inte är reglerade i författningar eller inskrivna i skolans styrdokument. Exempel på sådana samverkansmodeller är teknikcollege, vård- och omsorgcollege och andra modeller som kan omfatta certifiering, validering och yrkesprov. När det gäller yrkandet om att fler yrkesutbildningar inom gymnasieskolan ska bli en del av samverkansmodellen yrkescollege hänvisar utskottet till att statsbidrag kan sökas hos Skolverket för att stimulera yrkescollege och liknande samverkansmodeller och sprida dem till fler branscher. Någon åtgärd från

riksdagen är därmed inte motiverad och utskottet avstyrker motion 2017/18:4092 (L, M, C, KD) yrkande 3.

Lärlingsutbildning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om lärlingsutbildningen.
Jämför reservation 5 (M, C, L, KD).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 4 begärs att lärlingsutbildningen bl.a. ska likna en anställning, med en riktig lärlingslön, som förväntas övergå i en anställning, där det offentliga inledningsvis tar en större del av lönekostnaden. Företagen måste enligt motionärerna bli fullt involverade och ansvariga för att utforma den arbetsplatsförlagda yrkesutbildningen och garantera dess kvalitet. Företagen ska få välja vilka lärlingar de vill ta emot, som vid vanliga anställningsintervjuer. Dessutom måste lärlingsutbildningen utökas och breddas för att ge fler unga möjlighet till jobb.

Bakgrund och gällande rätt

Lärlingsutbildning

Efter tre års försöksverksamhet infördes hösten 2011 lärlingsutbildning som en ordinarie utbildningsform inom gymnasieskolan (prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3, rskr. 2009/10:8). Enligt 16 kap. 11 § skollagen (2010:800) får det inom yrkesprogrammen finnas en gymnasial lärlingsutbildning som börjar det första, andra eller tredje läsåret. Den gymnasiala lärlingsutbildningen ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Andelen lärlingar har ökat kontinuerligt sedan 2011. Våren 2017 fanns det omkring 9 600 lärlingar i gymnasieskolan. Av dessa var 38 procent kvinnor och 62 procent män. Från och med 2016 uppgår det statsbidrag som en arbetsgivare kan erhålla per elev och läsår till högst 47 500 kronor (3 § förordningen [2011:947] om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning). Läsåret 2016/17 var andelen lärlingar 10 procent av alla elever på yrkesprogram, vilket är en ökning med drygt 1 procentenhet jämfört med året innan (prop. 2017/18:1 utg.omr. 16 s. 121 och 131).

I proposition 2017/18:24 Stärkt koppling mellan skola och arbetsliv föreslogs ändringar i skollagen som innebar att omfattningen i tid av det arbetsplatsförlagda lärandet för en elev som går gymnasial lärlingsutbildning tydligare ska framgå av det utbildningskontrakt som ska tecknas för eleven. Det föreslogs även att bestämmelser om utbildningskontrakt, som motsvarar

de som gäller för lärlingsutbildning i gymnasieskolan, ska införas för lärlingsutbildning i gymnasiesärskolan. Riksdagen har nyligen bifallit propositionen (bet. 2017/18:UbU9, rskr. 2017/18:155).

Enligt Skolverket (rapport 2015:427) har flera elever på introduktionsprogrammet yrkesintroduktion arbetsplatsförlagt lärande (APL) eller praktik i så stor omfattning att de kan sägas gå en lärlingsliknande utbildning. Samtidigt finns det enligt verket en risk för att elever på introduktionsprogrammen missgynnas i konkurrensen om APL-platser. Arbetsgivare som tar emot en lärling från ett nationellt program har möjlighet att ta del av ett statsbidrag. Den möjligheten finns inte för de arbetsgivare som under lärlingsliknande former tar emot en elev från ett introduktionsprogram. För att stärka förutsättningarna för etablering på arbetsmarknaden för elever på introduktionsprogram konstaterar regeringen i budgetpropositionen för 2018 att målgruppen för statsbidraget för gymnasial lärlingsutbildning bör vidgas så att den även omfattar elever på introduktionsprogram som genomför utbildning i lärlingsliknande former (prop. 2017/18:1 utg.omr. 16 s. 135 och 197). Ändringarna gällande målgruppen för statsbidraget har därefter gjorts i förordningen (2011:947) om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram.

Av 3 § förordningen (2013:1121) om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning framgår att lärlingsersättning får lämnas till elever som deltar i gymnasial lärlingsutbildning i gymnasieskolan, har ett utbildningskontrakt enligt 16 kap. 11 a § skollagen och har rätt till studiehjälp enligt studiestödslagen (1999:1395). Lärlingsersättning lämnas med 1 000 kronor per studiemånad.

En försöksverksamhet med branschskolor

Bakgrunden till förslaget om en försöksverksamhet med branschskolor är att Yrkesprogramsutredningen (SOU 2015:97 s. 207) hade i uppdrag att analysera om det finns intresse och förutsättningar för en försöksverksamhet med branschlärningar, dvs. gymnasial lärlingsutbildning, med större inflytande och ansvar för branscher och arbetsgivare och om det finns intresse bland arbetsgivare och parter att det lämnas sådana förslag som krävs för en försöksverksamhet. Utredningen hade tät kontakt med ett flertal branschorganisationer och förde diskussioner om hur den gymnasiala lärlingsutbildningen kunde utvecklas. Utredningen fann att det inte finns något större intresse av att utveckla en lärlingsmodell av centraleuropeiskt snitt, där lärlingen rekryteras och anställs av arbetsgivaren för att få hela sin utbildning på arbetsplatsen. I stället efterfrågade branschorganisationerna inom olika yrkesområden möjligheter att ta större ansvar för vissa yrkesutbildningar med stor betydelse för arbetsmarknaden som riskerar att nedprioriteras inom utbildningssystemet. Detta ledde till att utredningen föreslog en försöksverksamhet med s.k. branschskolor (prop. 2017/18:184 s. 11–12).

Riksdagen biföll våren 2017 proposition 2016/17:161 En försöksverksamhet med branschskolor (bet. 2016/17:UbU21, rskr. 2016/17:319). Försöksverksamheten innebär att en huvudman för utbildning på ett yrkesprogram inom gymnasieskolan eller för kommunal vuxenutbildning enligt skollagen med bibehållet huvudmannaskap får sluta avtal med en branschskola om att skolan utför vissa uppgifter inom sådan utbildning (entreprenad). De uppgifter som får överlämnas på entreprenad är undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad profil (yrkesämnen) och undervisning som avser sådant gymnasiearbete som ingår i utbildningen enligt skollagen. Branschskolorna erbjuder utbildningar på gymnasial nivå där det lokalt inte finns tillräckligt många elever, men där efterfrågan på arbetskraft är stor. Försöksverksamheten pågår under perioden 2018–2023 över hela Sverige med tio branschskolor som Skolverket har utsett. Regelverket finns i lagen (2017:571) om försöksverksamhet med branschskolor och förordningen (2017:623) om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till vissa huvudmän.

Utskottets ställningstagande

Efter tre års försöksverksamhet infördes hösten 2011 lärlingsutbildning som en alternativ väg till en gymnasieexamen på ett yrkesprogram (prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3, rskr. 2009/10:8). Andelen lärlingar har ökat kontinuerligt sedan 2011. Våren 2017 fanns det omkring 9 600 lärlingar i gymnasieskolan. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att lärlingsutbildningen innebär en stor förändring i det svenska utbildningsväsendet – både genom att den är relativt omfattande när det gäller antalet ungdomar som berörs och för att den till sitt innehåll är annorlunda jämfört med hur yrkesutbildningen fungerat tidigare. Utbildningsformen ställer andra krav inte bara på lärlingarna utan också på gymnasieskolorna och arbetsplatserna.

Utskottet vill påpeka att en rad åtgärder har vidtagits när det gäller lärlingsutbildningen. I budgetpropositionen för 2018 konstaterar regeringen att målgruppen för statsbidraget för gymnasial lärlingsutbildning bör vidgas så att den även omfattar elever på introduktionsprogram som genomför utbildning i lärlingsliknande former. Riksdagen har under våren bifallit en proposition (prop. 2017/18:24, bet. 2017/18:UbU9, rskr. 2017/18:155) i vilken det föreslås att omfattningen i tid av det arbetsplatsförlagda lärandet för en elev som går gymnasial lärlingsutbildning tydligare ska framgå av det utbildningskontrakt som ska tecknas för eleven. Det föreslås även att bestämmelser om utbildningskontrakt, som motsvarar de som gäller för lärlingsutbildning i gymnasieskolan, ska införas för lärlingsutbildning i gymnasiesärskolan.

Utskottet kan sammanfattningsvis konstatera att andelen lärlingar på yrkesprogrammen ökar och att det pågår ett arbete för att förbättra lärlingsutbildningen i olika avseenden. Vidare vill utskottet framhålla att

Yrkesprogramsutredningen i sitt arbete förde diskussioner med ett flertal branschorganisationer om hur den gymnasiala lärlingsutbildningen kunde utvecklas. Utredningen fann att det inte finns något större intresse av att utveckla en lärlingsmodell av centraleuropeiskt snitt, där lärlingen rekryteras och anställs av arbetsgivaren för att få hela sin utbildning på arbetsplatsen. Utredningen (SOU 2015:97) föreslog i stället en försöksverksamhet med branschskolor som nu också pågår. När det gäller yrkandet om att lärlingar bl.a. ska rekryteras och anställas direkt av arbetsgivaren ser utskottet mot bakgrund av Yrkesprogramsutredningen slutsatser inget behov av att riksdagen ska vidta några åtgärder. Därmed avstyrker utskottet motion 2017/18:4092 (L, M, C, KD) yrkande 4.

Studie- och yrkesvägledning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att utveckla studie- och yrkesvägledningen.

Jämför reservation 6 (M, C, L, KD).

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 5 föreslås att studie- och yrkesvägledningen ska utvecklas. Motionärerna framhåller bl.a. att studierådgivningen under högstadiet ska öka och mer fokusera på transparent information kring studiernas möjligheter till framtida arbete. Studie- och yrkesvägledarens roll ska också stärkas – varje skolas studie- och yrkesvägledare ska få den utbildning och de verktyg som behövs för att alla elever ska kunna göra trygga och välinformerade gymnasieval.

Bakgrund och gällande rätt

Skollagen

Enligt 2 kap. 29 § skollagen (2010:800) ska elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

Av 2 kap. 30 § skollagen följer att för att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet. Den som inte uppfyller det föregående kravet får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

Läroplaner

Enligt läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11) ska studie- och yrkesvägledaren, eller den personal som fullgör motsvarande uppgifter, informera och vägleda eleverna inför den fortsatta utbildningen och yrkesinriktningen, och särskilt uppmärksamma möjligheterna för elever med funktionsnedsättning, liksom vara till stöd för den övriga personalens studie- och yrkesorienterande insatser. Rektorn har ett särskilt ansvar för att samverka med skolor och arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får konkreta erfarenheter av betydelse för deras val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning. Rektorn ska även organisera den studie- och yrkesorienterande verksamheten så att eleverna får vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför fortsatt utbildning. Vidare anger de övergripande målen i läroplanen att alla som arbetar i skolan ska verka för att utveckla kontakter med bl.a. arbetslivet samt bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Enligt läroplanen förutsätts dessutom att den obligatoriska skolan nära samverkar med de gymnasiala utbildningar som eleverna fortsätter till liksom med arbetslivet och närsamhället i övrigt.

På motsvarande sätt anges i läroplanen för gymnasieskolan att skolans personal, efter att rektorn har gjort en arbetsfördelning, bl.a. ska bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke samt informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund. Rektorn ansvarar vidare för att studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke. Rektorn ansvarar även för att studie- och yrkesvägledningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd eller andra stödåtgärder får detta. Målet som fastslås i läroplanen är att varje elev medvetet ska kunna ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper.

Skolverkets arbete

I Skolverkets allmänna råd Arbetet med studie- och yrkesvägledning (2013) utvecklar myndigheten ytterligare de syften med skolans arbete med studie- och yrkesvägledningen som ställs upp i läroplanerna för respektive skolform.

Skolverket har ett flerårigt regeringsuppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för främst studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen. Detta uppdrag förlängdes t.o.m. 2018 i och med antagandet av budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 16 s. 175, bet. 2015/16:UbU1 s. 77). Uppdraget ska enligt regeringen syfta till att höja kvaliteten i skolornas arbete med arbetslivskunskap och dessutom byggas ut med ytterligare fokus på att stärka jämställdhetsperspektivet.

I Skolverkets regleringsbrev för 2017 (s. 9) anges att fortbildningsinsatserna ska inriktas mot att utveckla studie- och yrkesvägledningen med särskilt fokus på ökade kunskaper om arbetsmarknaden. Insatserna ska vidare fokusera på att stärka jämställdhetsperspektivet för att bidra till att elevernas studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller social eller kulturell bakgrund. Fortbildningen ska främst gälla studie- och yrkesvägledningen inom grundskolan men kan också omfatta studie- och yrkesvägledningen inom gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Arbetet ska ske i samråd med Arbetsförmedlingen. Uppdraget ska delredovisas till Utbildningsdepartementet årligen senast den 15 mars och slutredovisas senast den 15 mars 2019.

Skolinspektionens arbete

Utöver den regelbundna tillsynen som sker löpande genomförde Skolinspektionen 2013 en omfattande kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen i 34 grundskolor. Huvudresultaten visade att det finns omfattande brister i skolors och huvudmäns arbete med att planera och följa upp studie- och yrkesvägledningen. Vidare får eleverna inte studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under sin utbildning och studie- och yrkesvägledningen betraktas inte som hela skolans ansvar. Skolorna arbetar heller inte aktivt för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social eller kulturell bakgrund (Studie- och yrkesvägledning i grundskolan. Kvalitetsgranskning [Rapport 2013:5]).

Skolinspektionen har våren 2018 inlett arbetet med en ny kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen, denna gång med fokus på gymnasieskolans yrkesprogram. Skolinspektionen kommer att granska hur studie- och yrkesvägledningen genomförs på yrkesprogram med olika typer av könsfördelning med fokus på vägledning inom undervisningen. Inspektionen menar att yrkesprogrammen framstår som särskilt angelägna att granska mot bakgrund av att de är de mest könsuppdelade programmen inom gymnasieskolan. Dessutom lyckas elever på yrkesprogram i lägre utsträckning få en examen inom tre år jämfört med elever på högskoleförberedande program. Enligt Skolinspektionen pekar också forskning på att elever som gjort otraditionella val på yrkesprogram med stora könsskillnader oftare hoppas av utbildningen och oftare byter program. Studie- och yrkesvägledningen har här ett viktigt uppdrag att stödja och motivera dessa elever inför fortsatt studie- och yrkesliv samt utmana elevernas uppfattning om olika branscher utifrån normer kring kön samt social och kulturell bakgrund. Studie- och yrkesvägledningen kan därmed även fungera som en skyddsfaktor för att motverka avhopp och programbyten, menar Skolinspektionen.

Utredning om en utvecklad studie- och yrkesvägledning

Regeringen tillsatte i november 2017 en utredning (dir. 2017:116) med uppdrag att föreslå åtgärder för att utveckla studie- och yrkesvägledningen. En särskild utredare ska bl.a.

- analysera hur undervisningen samt kompetensen hos pedagogisk personal kan utvecklas inom studie- och yrkesvägledning och området arbetslivskunskap
- analysera hur studie- och yrkesvägledarens roll kan stärkas och i högre grad integreras i verksamheten
- analysera hur nätbaserade och interaktiva studie- och yrkesvägledningstjänster används och kan utvecklas
- analysera hur studie- och yrkesvägledningen i skolväsendet möter nyanlända elevers behov
- analysera hur andelen utbildade studie- och yrkesvägledare i skolväsendet kan öka
- vid behov lämna förslag på åtgärder och nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2018.

Utskottets uppföljning av studie- och yrkesvägledningen

Utskottet har beslutat att följa upp hur arbetet med studie- och yrkesvägledningen i grund- och gymnasieskolan fungerar (4 § prot. 2016/17:32). Utskottets rapport Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning (dnr 2808-2016/17) visar bl.a. att den statliga styrningen inte är tillräckligt tydlig.

Riksdagens tillkännagivande om studie- och yrkesvägledningen

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet har anfört om att regeringen ska låta ta fram och uppdatera en digital studie- och yrkesvägledningsplattform och att studie- och yrkesvägledarnas roll i skolan måste stärkas och i högre grad integreras i skolans verksamhet (bet. 2016/17:UbU18 s. 26 f.). I regeringens skrivelse 2017/18:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2017 anger regeringen att riksdagens tillkännagivande inte är slutbehandlat (s. 164). Regeringen hänvisar till att ett beslut fattades den 30 november 2017 om att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder för att ge alla elever inom skolväsendet möjlighet att göra väl övervägda utbildnings- och yrkesval fattade utifrån goda kunskaper om arbetsliv och utbildningsvägar. I uppdraget ingår frågan om hur studie- och yrkesvägledarens roll kan stärkas och i högre grad integreras i verksamheten samt hur nätbaserade och interaktiva studie- och yrkesvägledningstjänster används och kan utvecklas (dir. 2017:116).

Utskottets ställningstagande

När det gäller yrkandet om att utveckla studie- och yrkesvägledningen i skolan kan utskottet inledningsvis konstatera att enligt 2 kap. 29 § skollagen ska elever i grund- och gymnasieskolan ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning. Enligt utskottets uppfattning kan man med väl underbyggda val minska risken för avhopp och felval, och fler unga kan gå vidare till högre studier eller arbete. Vägledningen är också viktig för att åstadkomma bättre balans mellan utbud och efterfrågan av kompetenser på arbetsmarknaden. En väl fungerande studie- och yrkesvägledning är därför av stor vikt. Utskottet har genomfört en uppföljning av hur arbetet med studie- och yrkesvägledningen i grund- och gymnasieskolan fungerar. Av utskottets rapport Studie- och yrkesvägledning i grundskolan och gymnasieskolan – en uppföljning framgår bl.a. att den statliga styrningen inte är tillräckligt tydlig (dnr 2808-2016/17). Även regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att föreslå åtgärder för att utveckla studie- och yrkesvägledningen. Uppdraget i här aktuella delar ska redovisas senast den 31 oktober 2018 (dir. 2017:116). Utskottet vill i sammanhanget också framhålla att Skolverket har ett flerårigt regeringsuppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för främst studie- och yrkesvägledare för att förbättra kvaliteten inom vägledningen.

Utskottet instämmer med motionärerna att det finns behov av att utveckla studie- och yrkesvägledningen. Med hänvisning till Skolverkets pågående arbete, utskottets nyss avslutade uppföljningsarbete samt den pågående utredningen av studie- och yrkesvägledningen ser utskottet emellertid inget behov för riksdagen att nu vidta någon åtgärd med anledning av motion 2017/18:4092 (L, M, C, KD) yrkande 5 och utskottet avstyrker därmed motionen.

Reservationer

1. Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program, punkt 1 (S, MP, V)

av Matilda Ernkrans (S), Thomas Strand (S), Caroline Helmersson Olsson (S), Håkan Bergman (S), Elisabet Knutsson (MP), Gunilla Svantorp (S), Daniel Riazat (V) och Roza Güclü Hedin (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:184 och avslår motionerna 2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 1 och

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Förslaget om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram ska ses mot bakgrund av att en av de största utmaningarna på arbetsmarknaden i dag är bristen på rätt utbildad arbetskraft. Enligt Svenskt Näringsliv uppger vart fjärde företag att svårigheterna att rekrytera personal hindrade en planerad expansion (Rekryteringsenkäten 2016). Många av gymnasieskolans yrkesprogram utbildar elever till flera av arbetsmarknadens stora bristyrken.

Den förra regeringen genomförde en gymnasiereform 2011 (Gy 11) där ett viktigt inslag var att skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program skulle öka, vilket bl.a. innebar att elever på yrkesprogram inte längre automatiskt får grundläggande behörighet till högre utbildning. Vi kan konstatera att gymnasiereformen har gjort att intresset för yrkesutbildningarna på gymnasiet minskat dramatiskt.

Elever på yrkesprogram har i dag rätt att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå, antingen som individuellt val eller som utökad program. Det finns emellertid flera praktiska hinder som försvårar för elever på yrkesprogram att läsa kurser som ger grundläggande behörighet. Elever som vill läsa kurser för grundläggande behörighet möter bl.a. problem med att använda det individuella valet och programfördjupningen för att läsa behörighetsgivande kurser samt brister i skolornas planering, exempelvis schemakrockar, som i praktiken omöjliggör för elever att läsa in grundläggande behörighet. Den nuvarande konstruktionen

bidrar också till att yrkesprogrammen i dag inte uppfattas kunna leda till vidare studier. Detta har sammantaget bidragit till att andelen elever som väljer ett yrkesprogram har minskat dramatiskt sedan gymnasiereformen 2011.

Näringslivet, branscher, fackförbund och elevorganisationer har efterfrågat mer attraktiva yrkesprogram i gymnasieskolan och förbättrade möjligheter för eleverna att läsa in behörighet för vidare studier. Yrkesprogrammen uppfattas i dag som att de i för hög grad leder in i återvändsgränder för eleverna, vilket minskat deras attraktivitet och lett till allvarliga problem med kompetensförsörjningen i många branscher.

Vi anser därför att elever på yrkesprogrammen bör få bättre möjligheter att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet. Elever ska kunna känna sig säkra på att de håller dörren öppen för fortsatta studier även efter ett yrkesprogram. Därför föreslås i propositionen att alla yrkesprogram ska innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. De kurser som programmen behöver utökas med för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet är kurser i svenska eller svenska som andraspråk och engelska. Vi är precis som branscherna övertygade om att förslaget kommer att öka yrkesprogrammets attraktionskraft.

Det är emellertid viktigt att yrkeskurserna som krävs för anställningsbarhet även framöver får stort utrymme. Därför föreslås i propositionen att yrkesprogrammen barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet ska utökas till 2 700 gymnasiepoäng och att övriga yrkesprogram ska utökas till 2 800 gymnasiepoäng.

Vidare ska enligt förslaget dagens möjligheter för elever att läsa kurser för grundläggande behörighet som individuellt val kvarstå trots de brister med dagens system som beskrivits ovan. Möjligheten för huvudmän att erbjuda elever att läsa dessa kurser inom ramen för programfördjupningen ska också finnas kvar. Därmed kommer även dagens möjligheter att uppnå grundläggande behörighet inom ramen för 2 500 gymnasiepoäng att finnas kvar. Det ska dock vara elevens eget val om han eller hon vill använda det individuella valet eller programfördjupningen till att läsa kurser som ger grundläggande behörighet eller till andra kurser som huvudmannen erbjuder. En stor majoritet av remissinstanserna har ställt sig bakom detta delförslag.

Med förslaget ges alla yrkesprogram reella möjligheter att inkludera de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet, men med möjlighet för eleven att välja bort dessa kurser. Det finns elever som har andra mål med sina gymnasiestudier än att läsa in grundläggande behörighet. Det är därför viktigt, anser vi, att det finns en valfrihet inbyggd i systemet. Det är ett viktigt skäl till att det i propositionen föreslås att en elev på ett yrkesprogram ska få välja bort vissa kurser som krävs för att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Därigenom kan de elever som så önskar och behöver koncentrera sig på sina studier. Det ger också de elever som känner stress och oro för studiemisslyckanden en bättre möjlighet att undvika detta genom att kunna

välja bort behörighetsgivande kurser. Eleverna bör alltså även ha en valfrihet för att inte genomströmningen ska minska.

Det andra huvudförslaget i propositionen är att ett estetiskt ämne ska ingå i alla nationella program i gymnasieskolan. Ämnet ska omfatta 50 gymnasiepoäng och ska heta estetiska uttryck. Gymnasiearbetet ska också omfatta 50 gymnasiepoäng, i stället för som i dag 100 gymnasiepoäng. Förslaget ska ses i ljuset av de förändringar som inträdde i samband med gymnasiereformen 2011 (Gy 11) och som innebar att kärnämnet estetisk verksamhet togs bort. Detta har lett till att majoriteten av gymnasieungdomarna får mindre estetisk kunskap i skolan i dag än före 2011. På vissa nationella program handlar det om att det bara är några få procent av eleverna som har läst en kurs i något av ämnena bild, fotografisk bild, dans, teater eller musik.

Den kraftiga minskningen av andelen elever som läser ett estetiskt ämne i gymnasieskolan är djupt olycklig. Det är därför, menar vi, mycket viktigt att stärka alla gymnasieelevers möjlighet att utveckla sina estetiska förmågor genom att införa ett estetisk ämnen i gymnasieskolan, inte minst för att stimulera elevernas kreativitet och stärka bildningen. Det finns också forskningsbelägg för att en undervisning i estetiska ämnen av god kvalitet bl.a. påverkar elevernas lärande i positiv inriktning (The Wow Factor – Global Research Compendium on the impact of the Arts in Education. Bamford A). Utöver detta har ett estetiskt ämne även ett värde i sig självt genom att det bidrar till att utveckla elevers förmåga att kommunicera med estetiska uttrycksmedel.

Vi delar regeringens bedömning att det även genom ett mindre omfattande gymnasiearbete är möjligt för eleverna att visa att de har uppnått de kunskaper de behöver för fortsatta studier eller arbete. Detta gäller såväl för elever på yrkesprogrammen som för elever på de högskoleförberedande programmen.

Mot bakgrund av det anförda anser vi att riksdagen ska bifalla regeringens förslag om ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program.

2. Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram, punkt 2 (M, C, L, KD)

av Christer Nylander (L), Erik Bengtzboe (M), Betty Malmberg (M), Michael Svensson (M), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Maria Stockhaus (M) och Annika Eclund (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 2 och avslår motion

2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 2.

Ställningstagande

I gymnasieskolan finns nationella program som antingen är högskoleförberedande program eller yrkesprogram. På yrkesprogram ska kurser som ger högskolebehörighet inte vara obligatoriska men möjliga att välja till. För vissa yrkesprogram ska också kurser som ger särskild behörighet kunna läsas in. Rektorn ska ansvara för att sådana kursval så långt möjligt är praktiskt genomförbara för den enskilda eleven. För den som inte läst in kurser som ger grundläggande högskolebehörighet under gymnasiestudierna ska stora möjligheter finnas att med goda villkor läsa in kurser som ger den behörigheten senare i livet.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförs ovan.

3. Grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram, punkt 2 (SD)

av Stefan Jakobsson (SD) och Robert Stenkvist (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD) yrkande 2 och avslår motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vill, i linje med det som Skolverket föreslår i sitt remissvar på Gymnasieutredningen, utöka det individuella valet med ytterligare 100 poäng för att stärka elevernas möjlighet att läsa in högskolebehörighet. Det skulle enligt flera remissinstanser underlätta väsentligt för de elever på yrkesprogram som vill läsa in högskolebehörighet.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförs ovan.

4. Yrkescollege, punkt 3 (M, C, L, KD)

av Christer Nylander (L), Erik Bengtzboe (M), Betty Malmberg (M), Michael Svensson (M), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Maria Stockhaus (M) och Annika Eclund (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 3.

Ställningstagande

Vi vill att yrkesprogrammen i gymnasieskolan ska utformas i nära samverkan med branscherna, gärna i samverkansformen yrkescollege, och innehålla ett omfattande arbetsplatsförlagt lärande. Det ger företag en möjlighet att i egen regi, eller tillsammans med en befintlig skola, utforma en yrkesutbildning efter branschens kompetensbehov. Yrkescollege ska fungera som kompetenscentrum där de bästa yrkeslärarna och den senaste utrustningen kan samlas.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförs ovan.

5. Lärlingsutbildning, punkt 4 (M, C, L, KD)

av Christer Nylander (L), Erik Bengtzboe (M), Betty Malmberg (M), Michael Svensson (M), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Maria Stockhaus (M) och Annika Eclund (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 4.

Ställningstagande

För att fler unga ska ha ett jobb att gå till och för att fler företag ska finna rätt kompetens måste yrkesutbildningarna stärkas. Alliansregeringen återinförde lärlingsutbildningarna i Sverige, vilket har gett fler unga möjlighet till jobb. Lärlingsutbildning är också viktig för tillväxten, inte minst för de små och

medelstora företagen. Företagens efterfrågan på kompetent arbetskraft är i dag omfattande.

Lärlingsutbildningen ska vara en långsiktigt hållbar utbildning som är relevant och verklighetsnära och leder till jobb. Lärlingsplatserna ska likna en anställning, med en riktig lärlingslön, som förväntas övergå i en anställning där det offentliga inledningsvis tar en större del av lönekostnaden. Företagen måste bli fullt involverade och ansvariga för att utforma den arbetsplatsförlagda delen av yrkesutbildningen samt garantera dess kvalitet. Företagen väljer vilka lärlingar de vill ta emot, som vid vanliga anställningsintervjuer. Utbildningarna får då kvalitet och status. För att svara mot arbetsmarknadens efterfrågan på kvalificerad arbetskraft och ge fler unga möjlighet till jobb måste lärlingsutbildningen utökas och breddas.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförs ovan.

6. Studie- och yrkesvägledning, punkt 5 (M, C, L, KD)

av Christer Nylander (L), Erik Bengtzboe (M), Betty Malmberg (M), Michael Svensson (M), Ulrika Carlsson i Skövde (C), Maria Stockhaus (M) och Annika Eclund (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD) yrkande 5.

Ställningstagande

Varje år väljer drygt 100 000 elever nationellt program till gymnasieskolan. Tyvärr fattar många elever beslut utifrån bristfällig information. På många skolor brister studie- och yrkesvägledningen. Enligt en rapport från Skolverket (2013) har två av tre högstadiel elever ingen klar bild av vilka gymnasieprogram som finns. Det är illavarslande och kan vara en förklaring till att det varje år är över 10 000 unga som avbryter sin gymnasieutbildning. Felval som resulterar i byte av gymnasieprogram leder ofta till ett eller två års ytterligare studier. Enligt en uppskattning från Skolverket (2017) är kostnaderna för felvalen 2,3 miljarder kronor per år. För att minska osäkerheten vid studievealet och öka chanserna att man väljer rätt utbildning tidigt bör studierådgivningen under högstadiet öka och fokusera mer på information om möjligheterna att få arbete efter avslutade studier. Vi vill även stärka studie- och yrkesvägledarens roll – varje skolas studie- och yrkesvägledare ska få den utbildning och de verktyg som behövs för att alla elever ska kunna göra trygga och välinformerade gymnasieval.

Regeringen bör vidta lämpliga åtgärder enligt vad som anförs ovan.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:184 Ökade möjligheter till grundläggande behörighet på yrkesprogram och ett estetiskt ämne i alla nationella program:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

Följdmotionerna

2017/18:4030 av Stefan Jakobsson och Robert Stenkvist (båda SD):

1. Riksdagen avslår proposition 2017/18:184.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka möjligheterna för elever att läsa in högskolebehörighet och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:4092 av Christer Nylander m.fl. (L, M, C, KD):

1. Riksdagen avslår proposition 2017/18:184.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla gymnasieprogram ska kunna erbjuda högskolebehörighet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka antalet utbildningar på yrkescollege och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler lärlingsutbildningar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla studie- och yrkesvägledningen och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i skollagen
(2010:800)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 3, 11 och 18 §§ och bilaga 2 till skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.**3 §**

Yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning.

Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för sin gymnasieutbildning ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.

Ett yrkesprogram ska innehålla de kurser som krävs för att eleverna ska uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. En elev får dock välja bort sådana kurser i den omfattning som framgår av bilaga 2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om sådana kurser som avses i andra stycket.

11 §¹

Inom yrkesprogrammen får det finnas gymnasial lärlingsutbildning, som börjar det första, andra eller tredje läsåret.

Gymnasial lärlingsutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser.

Gymnasial lärlingsutbildning ska i huvudsak vara förlagd till en eller flera arbetsplatser. *Vid beräkning av hur stor del av utbildningen som ska förläggas till en arbetsplats ska det bortses från sådana kurser som eleven får välja bort enligt 3 §.*

18 §

Elever på yrkesprogrammen har rätt till minst 2 430 undervisningstimmar om 60 minuter och elever på högskoleförberedande program har rätt till minst 2 180 undervisningstimmar om 60 minuter (garanterad undervisningstid).

Eleverna har rätt till ett minsta antal undervisningstimmar om 60 minuter (garanterad undervisningstid). Den garanterade undervisningstiden för elever på
– *yrkesprogram som omfattar 2 800 gymnasiepoäng är*

¹ Senaste lydelse 2011:877.

- 2 720 undervisningstimmar,*
- yrkesprogram som omfattar 2 700 gymnasiepoäng är 2 625 undervisningstimmar, och*
 - högskoleförberedande program är 2 180 undervisningstimmar.*

För elever som har valt bort kurser enligt 3 § minskas den garanterade undervisningstiden i motsvarande omfattning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avvikelser från den garanterade undervisningstiden.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela *ytterligare* föreskrifter om avvikelser från den garanterade undervisningstiden.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.
 2. Lagen tillämpas första gången på utbildning som påbörjas höstterminen 2019.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för utbildning som påbörjats före höstterminen 2019.

Lydelse enligt SFS 2017:620

Poängplan för nationella program i gymnasieskolan

Ämne	Gymnasiepoäng

De ämnen som, i minst nedan angiven omfattning, ska ingå i de nationella programmen (gymnasiegemensamma ämnen).

Yrkesprogram

Svenska eller svenska som andraspråk	100
Engelska	100
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50

Högskoleförberedande program

Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300*
Idrott och hälsa	100
Historia	50/100/200**
Samhällskunskap	100/200***
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100****

Ämnen genom vilket programmet får sin karaktär

<i>Yrkesprogram</i>	1 600
<i>Högskoleförberedande program</i>	950/1 050/1 100*****
Individuellt val	200
Gymnasiearbete	100

Summa gymnasiepoäng 2 500

*Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300.

² Bilagan fick sin nuvarande beteckning genom 2017:620.

**Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200.

***Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100.

*****På naturvetenskapsprogrammet ersätts naturkunskap med karaktärsämnena biologi, fysik och kemi och på teknikprogrammet med karaktärsämnena fysik och kemi.*

*****Ekonomiprogrammet 950, teknikprogrammet 1 100 samt *estetiska*, humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050.

*Föreslagen lydelse***Poängplan för nationella program i gymnasieskolan****Ämne****Gymnasiepoäng*****Gymnasiegemensamma ämnen****Följande ämnen ska ingå i de nationella programmen med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.**Yrkesprogram*

Svenska eller svenska som andraspråk	300 ¹
Engelska	200 ²
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
<i>Estetiska uttryck</i>	50
Historia	50
Samhällskunskap	50
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50

Högskoleförberedande program

Svenska eller svenska som andraspråk	300
Engelska	200
Matematik	100/200/300 ³
Idrott och hälsa	100
<i>Estetiska uttryck</i>	50 ⁴
Historia	50/100/200 ⁵
Samhällskunskap	100/200 ⁶
Religionskunskap	50
Naturkunskap	100 ⁷

Karaktärsämnen*Ämnen som ger de nationella programmen dess karaktär ska ingå i dessa program med minst det antal gymnasiepoäng som anges här.**Yrkesprogram*1 500/1 600⁸*Högskoleförberedande program*950/1 050/1 100⁹

Individuellt val och gymnasiearbete

Individuellt val och gymnasiearbete ska ingå i de nationella programmen med minst det antal poäng som anges här.

Individuellt val	200
Gymnasiearbete	50
Summa gymnasiepoäng	2 500/2 700/2 800⁰

1. Elever på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet får välja bort 100 gymnasiepoäng. På övriga program får eleverna välja bort 200 gymnasiepoäng.

2. Elever på alla program, utom hotell- och turismprogrammet, får välja bort 100 gymnasiepoäng.

3. Estetiska och humanistiska programmen 100, ekonomi- och samhällsvetenskapsprogrammen 200 samt naturvetenskaps- och teknikprogrammen 300.

4. Ämnet estetiska uttryck ingår inte i estetiska programmet.

5. Teknikprogrammet 50, ekonomi-, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 100 samt estetiska och humanistiska programmen 200.

6. Ekonomiprogrammet 200 och övriga program 100.

7. Ämnet naturkunskap ingår inte i naturvetenskapsprogrammet och teknikprogrammet. I stället ingår som karaktärsämnen biologi, fysik och kemi i naturvetenskapsprogrammet och fysik och kemi i teknikprogrammet.

8. Barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 1 500 och övriga yrkesprogram 1 600.

9. Ekonomiprogrammet 950, estetiska programmet och teknikprogrammet 1 100 samt humanistiska, samhällsvetenskaps- och naturvetenskapsprogrammen 1 050.

10. Högskoleförberedande program 2 500, barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet 2 700 och övriga yrkesprogram 2 800.